

ОБЛІК ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Гудзенко Н.М.
Дьяконова С.Ю.

В роботі визначено поняття лізингу та лізингових операцій, обґрунтовано теоретичні положення та існуючі підходи до їх визнання та класифікації, розглянуто методика обліку лізингових операцій та внесено рекомендації щодо її удосконалення, в тому числі в умовах введення в дію Податкового Кодексу України.

Ключові слова: лізинг, оренда, лізингові операції, лізингодавець, лізингоодержувач, інвестиційна нерухомість.

ВСТУП

Лізингові операції досить давно стали невід'ємною частиною економіки розвинутих країн (за даними Світового банку через лізинг здійснюється в середньому від 15 до 30 % інвестицій в основні фонди). Розвиток лізингу обумовлений високими темпами зростання промисловості, розвитком науково-технічного прогресу. Виправдана доцільність лізингу і в кризових умовах. Світова практика здійснення лізингових операцій доводить, що в умовах економічної кризи, коли практично зупиняється фінансування оновлення основних засобів у зв'язку із недостатністю прибутку підприємств і значним зменшенням виробництва, лізинг є найбільш доцільним і мобільним, адже дає можливість стабілізації фінансового стану господарюючих суб'єктів.

Основний показник, який характеризує ринок інвестицій в українській державі – це великий попит та незначна пропозиція. Потреба в інвестиціях для оновлення основних фондів в Україні – близько 90 млрд. дол., у тому числі за допомогою механізму лізингу – 14 млрд. дол. Головним джерелом інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування залишаються власні кошти підприємств.

За результатом дослідження ринку лізингу в Україні за 3 квартал 2010 року, проведеного Асоціацією «Українське Об'єднання Лізингодавців» кількість укладених договорів фінансового лізингу збільшилась на 469 (56,5%) у порівнянні з аналогічним періодом минулого року і склала 1298 договорів фінансового лізингу. Як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту (60,67%), сільського господарства (12,85%), будівництва (8,99%) та сфери послуг (5,04%). Результати проведених досліджень вказують на можливість активізації лізингової діяльності, що зумовлює

необхідність більш досконалого вивчення механізму здійснення лізингових операцій та методології їх обліку.

Питання обліку лізингових операцій були предметом досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, серед яких Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, Г.Г. Кірейцев, О.Г. Луб'яницький, В.І. Міщенко, П.Т. Саблук, Н.Г. Слав'янська, Ю.І. Осадчий, Я.Б. Усенко, П. Балтус, Г. Бірман, Р. Брейлі, І.Є. Глушков, В.А. Горемікін, Н.П. Кондраков, І.А. Ламікін, С. Майєрс, Ж. Матук, Н.А. Панічев, Л.Н. Прилуцький, С. Шмідт, Х.-Й. Шпітлер та ін.

Наукові дослідження лізингових операцій здійснювались в різних аспектах – економічному, фінансовому та бухгалтерському, однак вони не охоплюють всіх нюансів лізингової діяльності. Актуальність дослідження обумовлена змінами порядку оподаткування із впровадженням в дію Податкового Кодексу України.

Метою написання статті є вивчення сучасного стану обліку лізингу з метою виявлення існуючих недоліків та напрямів удосконалення обліково-аналітичного забезпечення лізингових операцій.

Для досягнення поставленої мети передбачається вирішення наступних завдань:

- визначити місце лізингу як економіко-правової категорії в бухгалтерському обліку;
- дослідити та обґрунтувати існуючі підходи до класифікації лізингових операцій для потреб бухгалтерського обліку;
- дослідити та критично оцінити сучасний стан обліку лізингових операцій та розробити пропозиції щодо його удосконалення у лізингодавця і лізингоодержувача;
- дослідити та оцінити механізм оподаткування лізингових операцій.

1 ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКОВОГО ВІДОБРАЖЕННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Відповідно до Закону України «Про лізинг» ним вважається підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених

Гудзенко Наталія Миколаївна, к.е.н., доцент кафедри організації обліку і звітності Вінницького національного аграрного університету.

Дьяконова Світлана Юріївна, магістр, тел.0677726233, svetik333@ukr.net

фінансових коштів і полягає в наданні лізингодавцем у виключне використання на визначений строк лізингодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або набувається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингодержувачем у відповідного продавця майна за умови сплати лізингодержувачем лізингових платежів». Основними елементами лізингової операції є: об'єкти лізингу, суб'єкти лізингу, строки лізингу, лізингові платежі.

При дослідженні сутності лізингу як економічно-правової категорії залишається багато суперечливих питань адже його зміст і роль в теорії і практиці трактується по-різному. Відмінності в трактуванні полягають в тому, що лізинг є складною синтетичною формою господарських відносин, що містить у собі елементи купівлі-продажу, кредиту, оренди, прокату, продажу в розстрочку та викупу. Відповідно існує ряд спільних рис з:

- а) орендою – за суб'єктами, об'єктами, правом власності, зобов'язаннями та відповідальністю суб'єктів, страхуванням майна тощо;
- б) прокатом – за об'єктами, тривалістю угоди, порядком здійснення ремонту майна та переходу права власності тощо;
- в) кредитом – за цільовим призначенням, гарантіями, платежами, порядком відображення майна на балансі підприємства тощо;

г) продажем у розстрочку – за моментом та переходом права власності на майно тощо.

Порівнюючи лізинг з вище зазначеними категоріями можна дійти висновку, що лізинг є комплексом економіко-правових відносин, які виникають при передачі за відповідну плату, на визначений термін і на відповідних умовах, обумовлених договором, лізингодавцем у тимчасове користування майна, придбаного спеціально для лізингодержувача, з правом викупу.

При вивченні існуючих підходів до класифікації лізингових операцій можна зробити висновок, що вона повністю відповідає потребам бухгалтерського обліку, а отже не існує потреби у її удосконаленні.

Диференціація лізингових операцій за окремими ознаками, що виділяються різними авторами в економічній літературі, призводить до неоднозначного тлумачення та потребує уточнення. Ми погоджуємося з думкою більшості науковців, які розглядали проблеми та основні підходи до класифікації лізингових операцій для потреб бухгалтерського обліку, та вважаємо, за доцільне виділення основних класифікаційних ознак (рис. 1).

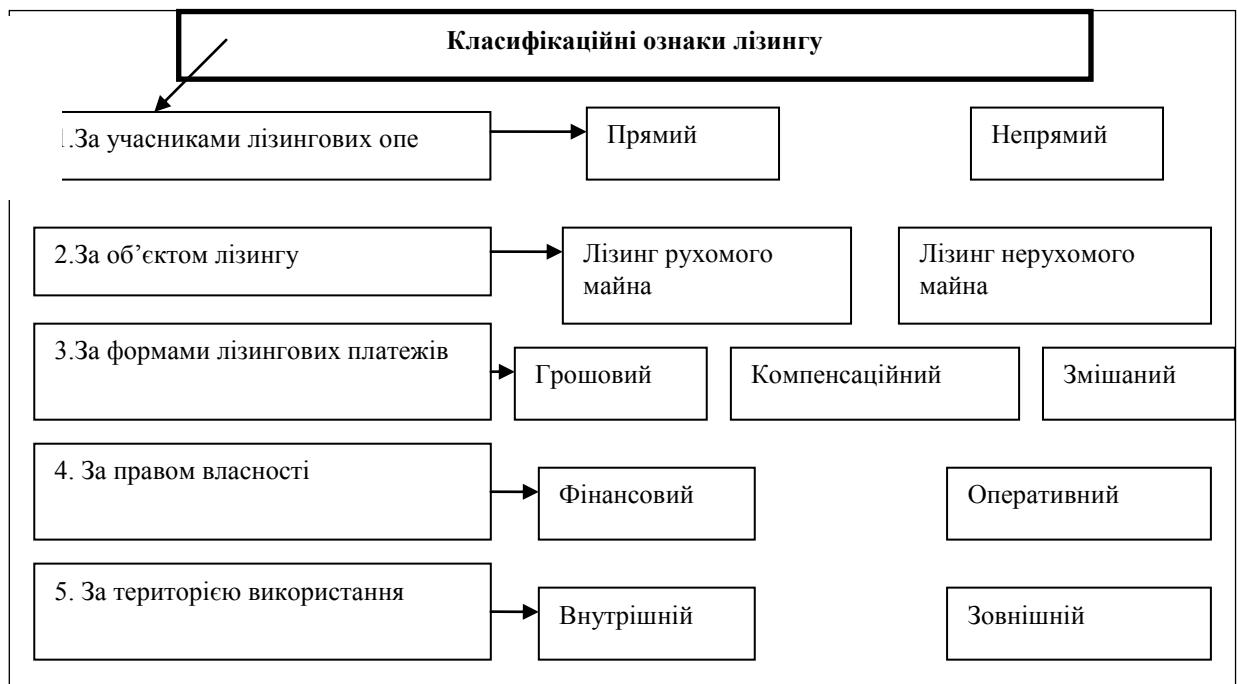

Рис.1 Класифікаційні ознаки лізингу для потреб бухгалтерського обліку та управління

Бухгалтерський облік лізингових операцій здійснюється відповідно до П(С)БО 14. Що стосується операції придбання об'єкта лізингу лізингодавцем у виробника, то така операція нічим не відрізняється від звичайного придбання основних засобів шляхом здійснення капітальних інвестицій. У цьому випадку лізингодавець відображає всі витрати на придбання об'єкта лізингу на рахунку 15 «Капітальні інвестиції», а потім він вводиться в експлуатацію на рахунок 10 «Основні засоби».

У момент передачі об'єкта лізингу лізингодержувачу набувають чинності положення п. 10 П(С)БО 14. Так, лізингодавець зобов'язаний відобразити у бухгалтерському обліку переданий у фінансову оренду об'єкт як дебіторську заборгованість орендаря.

Для обліку об'єктів, прийнятих в оперативний лізинг, на рахунку лізингодержувача «Орендовані необоротні активи» доцільно відкривати субрахунки, аналогічні до рахунку «Основні засоби»: «Будинки та

споруди, одержані в лізинг», «Машини та обладнання, одержані в лізинг», «Транспортні засоби, одержані в лізинг». Крім того, до рахунку «Знос необоротних активів» доцільно відкривати окремих субрахунок, який би показував знос лізингового майна.

Що стосується аналітичного обліку лізингових розрахунків з лізингодержувачами, рекомендується вести відповідні реєстри за укладеними договорами та контрагентами, в яких повинна відображатися інформація про заборгованість на початок та кінець звітної періоду, отримані протягом звітної періоду лізингові платежі із зазначенням номера та дати платіжних документів, суми платежу та його складових.

Також важливою умовою є розкриття особливостей обліку лізингових операцій в наказі про облікову політику підприємства, причому окремо щодо операцій фінансового та оперативного лізингу. По суті, фінансовий дохід — це очікуваний прибуток орендодавця від здійснення ним операції лізингу з урахуванням ставки відсотка, за якої теперішня (розрахункова) вартість суми платежів дорівнює справедливій.

Різниця між сумою мінімальних орендних платежів і вартістю об'єкта фінансової оренди, за якою він був відображений у бухгалтерському обліку лізингоотримувача на початок строку фінансової оренди, є фінансовими витратами лізингоотримувача та відображається у бухгалтерського обліку тільки у сумі, що відноситься до звітної періоду відповідно на субрахунок 952 «Інші фінансові витрати».

Фінансові доходи оди та витрати лізингодавця, розподіляють між звітними періодами протягом строку оренди із застосуванням орендної ставки відсотка на залишок зобов'язань на початок звітної періоду.

Щодо амортизації об'єкта фінансової оренди, то орендар нараховує її протягом періоду очікуваного використання активу за обраним (згідно з П(С)БО 7 «Основні засоби» і 8 «Нематеріальні активи») методом за кредитом рахунка 13 «Знос необоротних активів».

Що стосується відображення лізингових операцій в звітності, то в примітках до річної фінансової звітності на підставі даних позабалансового рахунку «Орендовані необоротні активи» відображається вартість основних засобів взятих в оренду, а також суми зносу основних засобів, щодо яких існують обмеження права власності. Але, на нашу думку, такий підхід дає досить обмежені можливості проаналізувати склад, структуру та ефективність використання об'єктів лізингу. Тому пропонується внести до Приміток до річної фінансової звітності додаткову таблицю, яка б надавала більш детальну інформацію про об'єкти лізингу, оскільки вони є важливою складовою матеріально-технічної бази підприємства. В робочому плані рахунків доцільно ввести додаткові субрахунки для аналітичного обліку об'єктів лізингу. Обґрунтована та прийнята облікова політика суб'єктів лізингу на підприємстві дозволить отримувати

достовірну й повну інформацію про результати лізингової діяльності. Тому запропоновано додатково розкривати у Примітках до фінансової звітності підприємства інформацію щодо складу та сум лізингових платежів, із зазначенням частини, що погашена.

Отже в умовах ринкової економіки та у зв'язку із стрімким розвитком лізингової діяльності виникла необхідність в науково обґрунтованому, комплексному підході до організації та ведення обліку лізингових операцій. Раціональна і ефективна організація бухгалтерського обліку лізингових операцій залежить від правильно визначених класифікаційних ознак лізингу для цілей обліку: кількість учасників, тип майна, право власності, сектор ринку. Це дає змогу організувати аналітичний облік контрагентів, встановити належність об'єкта лізингу до рухомого чи нерухомого майна, порядок обліку майна на балансі підприємства чи поза ним.

Вивчаючи складну систему лізингових операцій слід зазначити, що застосування лізингу на етапі створення основних засобів нерухомого призначення має ряд особливостей, пов'язаних з прив'язкою об'єкта будівництва до земельної ділянки. Така особливість потребує наявності додаткової інформації в нормативних актах, які регулюють лізингову діяльність. Якщо оренда охоплює землю та будівлі, мінімальні орендні платежі розподіляються між ними пропорційно справедливій вартості об'єктів оренди, адже земля звичайно є об'єктом операційної оренди, а оренда будівлі може бути класифікована як операційна або як фінансова оренда.

При використанні лізингових операцій є невирішені питання щодо облікового відображення основних засобів, які вже введені в експлуатацію або проходять державну реєстрацію. Можливі два облікових варіанти: поки не зареєстровано право власності, об'єкт нерухомості обліковується на рахунку субрахунку 151 «Капітальні інвестиції», або майно відразу враховується на окремому субрахунку до рахунку 10 «Основні засоби» з урахуванням аналітичності до робочого плану рахунків установи, яка веде лізингову діяльність. Подальша заборгованість за майно, яке передано у фінансовий лізинг, повинно обліковуватися на окремому субрахунку 184.

Якщо лізингодавець прийняв нерухомість по акту прийому-передачі від генерального підрядника, ввів його в експлуатацію і почав процедуру реєстрації, то її можна врахувати на окремому субрахунку рахунку 184 як майно для здачі в оренду, право власності на яке не зареєстроване. Якщо ж нерухомість введена в експлуатацію, але процедура реєстрації не почалася, то врахувати об'єкт на рахунку 184 не можна. Проте необхідно зафіксувати вибраний варіант обліку в обліковій політиці. Це правило поширюється на облік землі, якщо вона виступає одним з об'єктів операції лізингу.

2 ОПОДАТКУВАННЯ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ

Згідно ст. 137 Податкового кодексу України оподаткування операцій лізингу здійснюється в такому порядку: передача майна в оперативний лізинг не змінює податкових зобов'язань орендодавця та орендаря. При цьому орендодавець збільшує суму доходів, а орендар збільшує суму витрат на суму нарахованого лізингового платежу за наслідками податкового періоду, в якому здійснюється таке нарахування. У такому ж порядку здійснюється оподаткування операцій із оренди землі та жилих приміщень; передача майна у фінансовий лізинг для цілей оподаткування прирівнюється до його продажу в момент такої передачі. При цьому орендодавець збільшує доходи, а в разі передачі у фінансовий лізинг майна, що на момент такої передачі перебувало у складі основних засобів орендодавця, – прирівнює до нуля балансову вартість відповідного об'єкта основних засобів, а орендар включає вартість об'єкта фінансового лізингу (без урахування процентів, нарахованих або таких, що будуть нараховані, відповідно до договору) до складу основних засобів з метою амортизації, за наслідками податкового періоду, в якому відбувається така передача. При передачі товарів (основних засобів) у фінансовий лізинг база оподаткування не може бути нижчою від ціни придбання. При нарахуванні лізингового платежу орендодавець збільшує доходи, а орендар збільшує витрати на таку частину лізингового платежу, яка дорівнює сумі процентів або комісій, нарахованих на вартість об'єкта фінансового лізингу (без урахування частини лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об'єкта фінансового лізингу), за наслідками податкового періоду, у якому здійснюється таке нарахування. У разі якщо в майбутніх податкових періодах орендар повертає об'єкт фінансового лізингу орендодавцю без придбання такого об'єкта у власність, така передача прирівнюється для цілей оподаткування до зворотного продажу орендарем такого об'єкта орендодавцю за ціною, яка визначається на рівні суми лізингових платежів у частині компенсації вартості об'єкта фінансового лізингу, що є несплаченими за такий об'єкт лізингу на дату такого повернення.

У разі якщо вартість об'єкта фінансового лізингу, що вперше або повторно вводиться в

експлуатацію, визначається договором у сумі, що є меншою від вартості витрат на його придбання або спорудження, орган державної податкової служби має право провести позапланову перевірку для визначення рівня звичайної ціни; перехід права власності на об'єкт лізингу від орендодавця (власника майна) до іншої особи (нового власника майна) із збереженням відповідних прав та обов'язків лізингодавця за договором фінансового лізингу не змінює податкових зобов'язань лізингодавця, лізингоодержувача та нового власника майна, сформованих до моменту передачі у власність такого майна (об'єкту лізингу) іншій особі (новому власнику майна). У повній мірі звільненні від оподаткування ПДВ проценти та комісію в складі орендного платежу в межах договору фінансового лізингу. Зменшено базу оподаткування ПДВ при постачанні товарів за договорами фінансового лізингу, які раніше були поверненні лізингоотримувачем не зареєстрованим як платник податку. Базою буде являтися позитивна різниця між ціною продажу та ціною повернутого раніше товару.

ВИСНОВКИ

Отже, незважаючи на цілий комплекс проблем, український лізинг розвивається, адже господарюючий суб'єкт, що використовує в своїй діяльності лізинг, відкриває для себе можливості повного фінансування договору з поступовою та гнучкою формою оплати вартості об'єкта лізингу; можливість використання сучасних зразків техніки високої вартості без значних одноразових витрат, а також можливість їх придбання за залишковою вартістю після завершення лізингової угоди; зниження впливу фактора економічного ризику. Однак, для ефективного розвитку лізингу необхідно здійснити комплекс заходів нормативно-правового та обліково-фінансового характеру з метою уточнення механізму переходу права власності на предмет лізингу після закінчення строку дії угоди, запровадження механізмів захисту лізингодавця при порушенні вимог угоди або дострокового повернення предмета лізингу. Облік операцій з технікою, що передається в лізинг сільськогосподарським підприємствам, має базуватися на вимогах міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та враховувати специфіку функціонування учасників лізингових відносин.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Граковський Ю. Особливості відображення фінансового лізингу в бухгалтерському й податковому обліку / Ю. Граковський // Вісник податкової служби України. - 2010. - № 19. - С. 16-23.
2. Закон України «Про лізинг» від 14 січня 1999 р. (з наступними змінами і доповненнями).
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI.
4. Рибченко, М.В. Методичні основи розрахунку й обліку лізингових платежів / М.В. Рибченко // Держава та регіони. Серія. Економіка і підприємництво. - 2009. - № 1. - С. 180-184.
5. Шумакова, Т. Повертаємо об'єкт фінлізингу - відображаємо в обліку / Т. Шумакова [Електронний ресурс] // Баланс. - 2010. - № 13. - С. 20-22. // Українське об'єднання лізингодавців. – Режим доступу: www.leasing.org.ua/.